

Меншік иесі және баспагер:

«Қазақстан Республикасының

Заңнама институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады

Журналдың материалдары

www.iz.adilet.gov.kz

сайтында орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша

диссертациялардың негізгі ғылыми

нәтижелерін жариялауға арналған

басылымдар тізіліміне енгізілген

(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.

№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы**Сәріпқов Р.Қ.** (Астана, Қазақстан) –
(төраға)**Абайділдинов Е.М.** – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)**Абызов Р.М.** – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)**Белых В.С.** – з.ғ.д. (Екатеринбург,
Ресей)**Губин Е.П.** – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)**Борчашвили И.Ш.** – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)**Мельник Р.С.** – з.ғ.д. (Киев, Украина)**Моисеев А.А.** – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)**Муромцев Г.И.** – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)**Рахметов С.М.** – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)**Малиновский В.А.** – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)**Шерубай Құрманбайұлы** – ф.ғ.д.

(Астана, Қазақстан)

Редакциялық алқа құрамы**Құлжабаева Ж.О.** – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан) – (төраға)**Азер Алиев** – PhD (Киль, Германия)**Айымбетов М.А.** – ҚР еңбек сіңірген
мәдениет қайраткері (Астана,
Қазақстан)**Байниязова З.С.** – з.ғ.к. (Саратов,
Ресей)**Елеусізова И.Қ.** – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)**Казиев З.Ғ.** – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)**Қоныс В.Т.** – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)**Куликпаева М.Ж.** – PhD (Астана,
Қазақстан)**Мұшанов Т.Е.** (Астана, Қазақстан)**Нұрғазин Б.Қ.** – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)**Нұрмағамбетов Р.Ғ.** – PhD (Қостанай,
Қазақстан)**Рахымбердин К.Х.** – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)**Тегізбекова Ж.Ч.** – з.ғ.к. (Бишкек,
Қырғызстан)**Тілембаева Ж.О.** – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)**Журнал редакциясы****Колтубаева Г.Б.****Ермек А.Б.****Жұмагелдина Б.Ж.****Байленова А.Қ.****Джамбуриш К.А.**Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі Ақпарат

және мұрағат комитетінің

БАҚ есепке қою туралы куәлігі

№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

(Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі
мен мерзімі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)**Мекен-жайы:**Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғ.,

8 үй

тел.: 8(7172)74-02-06;

факс: 8(7172)74-14-43

www.iz.adilet.gov.kz

E-mail: instzak-kz@mail.ru,

institutzakonodatelstva@gmail.com

МАЗМҰНЫ**Редакция бағанасы**.....8*Қазақстан Республикасы Әділет министрі М.Б. Бекетаевтың*
халық алдындағы есебі.....11**«Жаршының» мұрағат беттері****С.К. ЫДЫРЫШЕВА** Адалдықтың, парасаттылықтың және
әділдіктің азаматтық құқықтың қағидалары ретіндегі рөлі (ҚР ЗИ
Жаршысы, №2(18)-2010., 40-43 б.).....14**К.Қ. САБИРОВ** С.К. Ыдырышеваның адалдықтың, парасат-
тылықтың және әділдіктің азаматтық құқықтың қағидалары ретін-
дегі рөлі ғылыми жарияланымына қайта оралғанда.....18**Конституциялық және әкімшілік құқық****А.А. КАРАЕВ** Конституциялық қауіпсіздіктің ұғымы, құра-
мы және мазмұны.....22**Р.К. ДЖИЕМБАЕВ** Азаматтардың құқықтық санасы мен
құқықтық мәдениетінің деңгейін арттыру проблемасы туралы.....30**Азаматтық және азаматтық іс жүргізу құқығы****Ұ.Е. КУДИЯРОВА** Мұрагерлік институты қалыптасуының
және қазіргі кездегі қолдануының кезеңдері.....38**Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс****А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН** Жедел іздестіру шаралары мен
жасырын тергеу әрекеттерінің құқықтық табиғаты мен олардың
аражігін ажырату туралы.....45**Р.Т. НУРТАЕВ** Қазақстан Республикасы Қылмыстық ко-
дексінің экологиялық қылмыстық құқық бұзушылықтар құрамы-
ның субъективті белгілерін реттейтін нормаларын жетілдіру про-
блемалары.....54**Ж.О. ТІЛЕМБАЕВА, Ф.Р. АХМЕДЖАНОВ** Азаматтықтан
айыру: заңнамалық реттеудің және жүзеге асырудың кейбір мәсе-
лелері.....63**Халықаралық құқық және салыстырмалы
құқықтану****М.А. ШӘКЕНОВ** Германия соттарының сот ісін жүргізуде
прецедент сипатындағы қағидаларын қолдану тәжірибесі.....70**Құқықтық мониторинг****И.Қ. ЕЛЕУСІЗОВА, Д.М. ТҰРЛЫБЕК** Қазақстан Респу-
бликасының және шет елдердің заңнамасын коммерциялық, оның
ішінде мемлекеттің қатысуы бар заңды тұлғаларды реттеу бөлігін-
де талдау.....76**А.А. ДӘУЛЕТХАНОВА** Автомобиль көлігінің кейбір пробле-
малары мен даму перспективалары.....88**А.У. ҚАЛИЕВА** Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің
құқықтық мониторингінің кейбір мәселелері (ҚР Еңбек кодексіне
талдау анықтамасының материалдары бойынша).....98**Н.М. ӘКІМОВА** «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау
жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының кодексіне құқықтық
мониторингінің кейбір мәселелері.....108**Мемлекеттік тілдегі заң шығармашылығы практи-
касынан****Н.М. ПРИМАСHEB** Қазақстан Республикасының Мемлекет-
тік елтаңбасы: стандарттық мәселелер.....117**Н.Н. ИСАҚ** Рухани жаңғыру аясындағы тілдің рөлі.....121**Жас ғалым мінбері****К.К. САБИРОВ, А.Т. БЕКЕН** Медиация адал алушы
құқықтарын қорғау тәсілі ретінде.....126**Р.Е. ЖАҚЫПОВ** Ұлттық ғылыми кеңестер қызметінің мәсе-
лелері.....133**Ә. АРЫСТАН, Г.С. ТАТЕБАЕВА** Көлік экспедициясы шар-
ты: саралау мен құқықтық реттеу проблемалары.....140

Н.Б. БАГИСОВ Қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша қамтамасыз ету шараларын қолданудың кейбір проблемалары туралы.....	150
А.Е. АСАНОВ Қазақстан Республикасындағы атқарушылық іс жүргізу: проблемалар және жетілдіру жолдары.....	157
<i>ҚР Заңнама институтының 25 жылдығына орай жас ғалымдар арасындағы ғылыми еңбектер бойынша байқау нәтижелері</i>	
Д.М. БІРЖАНОВА Цифрландыру процесі негізінде норма шығармашылықты демократияландырудың перспективалары.....	164
К.Ф. ИСАБЕКОВА Норма шығармашылықтағы цифрландыру: міндеттер мен күтілетін нәтижелер.....	170
А.С. МОЛДАБАЕВ Қазақстанда норма шығармашылық қызметінің мысалында Legal Tech дамуы туралы.....	175
А.Б. САТБАЕВА Қазақстан Республикасында Төртінші өнеркәсіптік революция міндеттерін іске асыруды заңнамалық қамтамасыз ету.....	180
Қ. АЛЕХАНҚЫЗЫ Қазақстан Республикасының әскери оқу орындарына әйел жынысты үміткерлер түсуінің кейбір мәселелері.....	186
А.М. АЙТУАРОВА Электрондық үкіметті құқықтық реттеу саласындағы шет елдер тәжірибесін қолданудың мәселелері.....	191

Ғылыми өмір хроникасы

Көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, заңгер-ғалым Н.А. Шәйкеновке арналған естелік-аллея туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 9 маусым.....	196
«Құқықтың үстемдігін қамтамасыз ету: жаһандық өзгерістер аясындағы жаңа мүмкіндіктер» атты V халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 15 маусым.....	199
Қазақстанның жас ғалым-заңгерлер арасындағы «Занды IQ» байқауына қатысты ақпараттық хабарлама.....	204
Қазақстан Республикасы Заңнама институтының ғылыми қызметкерлері арасында зерттеу жұмыстарының байқауы бойынша ақпараттық хабарлама.....	206
«Шетелдік субъектілердің қатысуымен әлеуметтік-еңбек қатынастары» атты VII жазғы құқықтық мектебі туралы ақпараттық хабарлама, Санкт-Петербург қ., Ресей Федерациясы, 2018 ж. 22-26 маусым.....	209
Монғолияға қызметтік сапар туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 25-30 маусым, Ұлан-Батыр қ.....	212
Украинаға қызметтік сапар туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 1-7 шілде, Киев қ.....	216

Библиография

В.А. Карташкиннің «Права человека и принципы международного права в XXI веке» – М.: «Норма-Инфра-М» баспасы, 2018. – 148 б. монографиясына рецензия.....	219
--	-----

Даналық ойлар	222
----------------------------	-----

Собственник и издатель:

ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»

Издается с 2006 года

Все материалы журнала размещаются
на сайте www.iz.adilet.gov.kz
Включен в перечень изданий
для публикации основных научных
результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета

Сарпеков Р.К. (Астана, Казахстан) –
(председатель)

Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Абызов Р.М. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург,
Россия)

Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Борчашвили И.Ш. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Мельник Р.С. – д.ю.н. (Киев, Украина)

Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва,
Россия)

Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Ка-
захстан)

Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Шерубай Кұрманбайұлы – д.ф.н.
(Астана, Казахстан)

Состав Редакционной коллегии

Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан) – (председатель)

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)

Айымбетов М.А. – заслуженный дея-
тель культуры РК (Астана, Казахстан)

Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов,
Россия)

Елеусизова И.К. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Казиев З.Г. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)

Конусова В.Т. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)

Куликпаева М.Ж. – PhD (Астана,
Казахстан)

Мушанов Т.Е. (Астана, Казахстан)

Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Костанай,
Казахстан)

Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Ка-
меногорск, Казахстан)

Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)

Тлембаева Ж.У. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Редакция журнала

Колтубаева Г.Б.

Ермек А.Б.

Жумагелдина Б.Ж.

Байленова А.К.

Джамбуршин К.А.

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан
(№ и дата первичной постановки на учет
№6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:

Республика Казахстан,
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, д. 8
тел.: 8(7172)74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

СОДЕРЖАНИЕ**Колонка редакции** 9

*Отчет Министра юстиции Республики Казахстан Бекетаева
М.Б. перед населением* 11

Архивные страницы «Вестника»

С.К. ИДРЫШЕВА О роли добросовестности, разумности и
справедливости как принципов гражданского права (Вестник ИЗ РК,
№2(18)-2010, с. 40-43) 14

К.К. САБИРОВ Возвращаясь к научной публикации С.К. Идры-
шевой о роли добросовестности, разумности и справедливости как
принципов гражданского права 18

Конституционное и административное право

А.А. КАРАЕВ Понятие, состав и содержание конституционной
безопасности 22

Р.К. ДЖИЕМБАЕВ О проблеме повышения уровня правосозна-
ния и правовой культуры граждан 30

Гражданское и гражданско-процессуальное право

У.Е. КУДИЯРОВА Этапы становления и сегодняшнего при-
менения института наследования 38

Уголовное право и уголовный процесс

А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН О правовой природе и разгра-
ничении оперативно-розыскных мероприятий и негласных след-
ственных действий 45

Р.Т. НУРТАЕВ Проблемы совершенствования норм Уголов-
ного кодекса Республики Казахстан, регулирующих субъективные
признаки составов экологических уголовных правонарушений 54

Ж.У. ТЛЕМБАЕВА, Ф.Р. АХМЕДЖАНОВ Лишение граж-
данства: некоторые вопросы законодательного регулирования и
реализации 63

**Международное право и сравнительное правоведе-
ние**

М.А. ШАКЕНОВ Практика судов Германии по использова-
нию правил прецедентного характера в судопроизводстве 70

Правовой мониторинг

И.К. ЕЛЕУСИЗОВА, Д.М. ТҮРЛЫБЕК Анализ законода-
тельства Республики Казахстан и зарубежных стран в части регу-
лирования коммерческих юридических лиц, в том числе с участи-
ем государства 76

А.А. ДАУЛЕТХАНОВА О некоторых проблемах и перспек-
тивах развития автомобильного транспорта 88

А.У. КАЛИЕВА Некоторые вопросы правового мониторинга
Трудового кодекса Республики Казахстан (по материалам аналити-
ческой справки на Трудовой кодекс РК) 98

Н.М. АКИМОВА Некоторые вопросы правового мониторин-
га Кодекса Республики Казахстан «О здоровье народа и системе
здравоохранения» 108

**Из практики законоотворчества на государственном
языке**

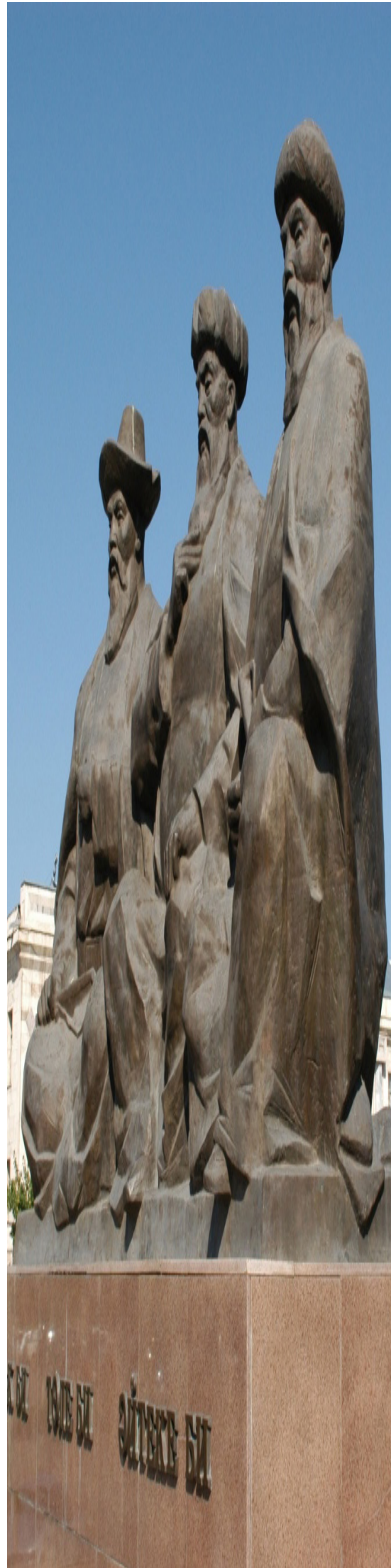
Н.М. ПРИМАШЕВ Государственный герб Республики Ка-
захстан: проблемы стандарта 117

Н.Н. ИСАҚ Роль языка в рамках программной статьи «Руха-
ни жаңғыру» 121

Трибуна молодого ученого

К.К. САБИРОВ, А.Т. БЕКЕН Медиация как способ защиты
прав добросовестного приобретателя 126

Р.Е. ЖАКУПОВ Вопросы деятельности национальных научных советов.....	133
А. АРЫСТАН, Г.С. ТАТЕБАЕВА Договор транспортной экспедиции: проблемы квалификации и правового регулирования.....	140
Н.Б. БАГИСОВ О некоторых проблемах применения мер обеспечения по делам об административных правонарушениях в области охраны окружающей среды и использования природных ресурсов.....	150
А.Е. АСАНОВ Исполнительное производство в Республике Казахстан: проблемы и пути совершенствования.....	157
<i>Итоги конкурсов научных работ среди молодых ученых к 25-летию Института законодательства РК</i>	
Д.М. БИРЖАНОВА Перспективы демократизации нормотворчества на основе процесса цифровизации.....	164
К.Ф. ИСАБЕКОВА Цифровизация в нормотворчестве: задачи и ожидаемые результаты.....	170
А.С. МОЛДАБАЕВ О развитии Legal Tech в Казахстане на примере нормотворческой деятельности.....	175
А.Б. САТБАЕВА Законодательное обеспечение реализации задач четвертой промышленной революции в Республике Казахстан.....	180
К. АЛЕХАНҚЫЗЫ Некоторые вопросы поступления кандидатами женского пола в военные учебные заведения Республики Казахстан.....	186
А.М. АЙТУАРОВА Вопросы применения зарубежного опыта в области правового регулирования электронного правительства.....	191
Хроника научной жизни	
Информационное сообщение об аллее памяти видного государственного и общественного деятеля, ученого-юриста Н.А. Шайкенова, г. Астана, 9 июня 2018 года.....	197
Информационное сообщение о V международной научно-практической конференции на тему «Обеспечение верховенства права: новые возможности в свете глобальных изменений», г. Астана, 15 июня 2018 года.....	200
Информационное сообщение по конкурсу научных работ среди молодых ученых-юристов Казахстана «Юридический IQ».....	205
Информационное сообщение по конкурсу исследовательских работ среди научных сотрудников Института законодательства Республики Казахстан.....	207
Информационное сообщение о VII Летней правовой школе «Социально-трудовые отношения с участием иностранных субъектов», г. Санкт-Петербург, Российская Федерация, 22-26 июня 2018 г.....	210
Информационное сообщение о служебной поездке в Монголию, 25-30 июня 2018 года, г. Улан-Батор.....	213
Информационное сообщение о служебной поездке в Украину, 1-7 июля 2018 года, г. Киев.....	217
Библиография	
РЕЦЕНЗИЯ на монографию Карташкина В.А. «Права человека и принципы международного права в XXI веке». – М.: Изд-во «Норма-Инфра-М», 2018. – 148 с.....	219
Мудрые мысли	222

Owner and publisher:
SI «Legislation Institute
of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed
on the website
www.iz.adilet.gov.kz

Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №894
from 05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. (Astana, Kazakhstan) –
(Chairman)
Abaydeldinov E.M. – d.j.s. (Astana,
Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Borchashvili I.Sh. – d.j.s. (Astana, Ka-
zakhstan)
Melnik R.S. – d.j.s. (Kiev, Ukraine)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Malinovski V.A. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Sherubai Kurmanbailuly – d.ph.s. (As-
tana, Kazakhstan)

Editorial Board members

Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Astana,
Kazakhstan) – (Chairman)
Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Aiymbetov M.A. – Honored Worker of
Culture of Kazakhstan, (Astana, Kazakh-
stan)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Rus-
sian)
Eleussizova I.K. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Kaziyev Z.G. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Konusova V.T. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Kulikpayeva M.Zh. – PhD (Astana,
Kazakhstan)
Mushanov T.E. (Astana, Kazakhstan)
Nurgazinov B.K. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Nurmagambetov R.G. – PhD (Kostanai,
Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-
Kamenogorsk, Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek,
Kyrgyzstan)
Tlembaeyva Zh.U. – c.j.s. (Astana, Ka-
zakhstan)

The editorial staff

Koltubayeva G.B.
Yermek A.B.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
Dzhamburshin K.A.
The certificate of registration of mass media
№11219-G from 15.11.2010 from
the Committee of Information and Archives
of the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)

Address:

The Republic of Kazakhstan,
010000, Astana, Mangilik el pr., 8
tel.: 8 (7172) 74-02-06
fax: 8 (7172) 74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

CONTENT

Editorial 10

*Report of the Minister of Justice of the Republic of Kazakhstan
Beketayev M.B. to the public* 11

The archive pages of «Bulletin»

S.K. IDRYSHEVA On the role of good faith, reasonableness
and justice as the principles of civil law (Bulletin of the Institute of
Legislation of the Republic of Kazakhstan, №2(18)-2010, p. 40-43) 14
K. K. SABIROV Looking back to S.K. Idrysheva's article On the
role of good faith, reasonableness and justice as principles of civil law 18

Constitutional and Administrative Law

A.A. KARAYEV Definition, composition and content of
constitutional security 22
R.K. DZHIEMBAYEV The issue of the increase of the level of
legal awareness and legal culture of citizens 30

Civil and Civil Procedural Law

U.E. KUDIYAROVA Stages of the formation and current
application of the institute of inheritance 38

Criminal law and Criminal procedure

A.N. AKHPANOV, A.L. KHAN The legal nature and the distinction
between operational-search measures and secret investigative actions 45
R.T. NURTAYEV Problems of the improvement of the norms
of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan regulating
subjective signs of corpus delicti of ecological criminal offenses 54
Z.U. TLEMBAEVA, F.R. AKHMEJANOV Deprivation of
citizenship: some issues of legislative regulation and implementation 63

International and Comparative law

M.A. SHAKENOV The practice of German courts on the use of
rules of precedent nature in legal proceedings 70

Legal monitoring

I.K. ELEUSSIZOVA, D.M. TURLYBEK A Analysis of
legislation of the Republic of Kazakhstan and foreign countries in the
part of regulation of commercial legal entities, including with the state
participation 76
A.A. DAULETKHANOVA Problems and development prospects
of automobile transport 88
A.U. KALIYEVA Some issues of legal monitoring of the Labour
Code of the Republic of Kazakhstan (based on the analytical reference
to the Labour Code of the Republic of Kazakhstan) 98
N.M. AKIMOVA Some issues of legal monitoring of Code
“On people's health and the health system of the Republic of
Kazakhstan” 108

Lawmaking practice in the official language

N.M. PRIMASHEV National emblem of the Republic of
Kazakhstan: problems of the standard 117
N. N. ISSAK The role of language within the framework of
programme «Rukhani zhanghyru» 121

Young scholar tribune

K.K. SABIROV, A.T. BEKEN Mediation as a way of protection
of the bona fide purchaser's rights 126
R.E. ZHAKUPOV Issues of activities of the national scientific
councils 133

A.B. ARYSTAN, G.S. TATEBAYEVA Freight forwarding agreement: problems of classification and legal regulation.....	140
N.B. BAGISOV Some problems of application of measures in cases of administrative offences in the field of environmental protection and use of natural resources.....	150
A.E. ASSANOV Enforcement proceedings in the Republic of Kazakhstan: problems and improvement ways.....	157
<i>The results of competitions of scientific works among young scientists due to the 25th anniversary of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan</i>	
D.M. BIRZHANOVA Prospects for the democratization of rulemaking based on the digitalization process.....	164
K.F. ISABEKOVA Digitalization in norm-setting: objectives and expected outcomes.....	170
A.S. MOLDABAYEV The development of the Lega ITech in Kazakhstan in the sphere of legislative activity.....	175
A.B. SATBAYEVA Legislative support for the implementation of the Fourth Industrial Revolution in the Republic of Kazakhstan.....	180
K. ALEKHANKYZY Some questions of admission of female candidates to military educational institutions of the Republic of Kazakhstan.....	186
A.M. AITUAROVA Issues of application of foreign experience in the field of legal regulation of e-government.....	191
The Chronicle of Scientific Life	
Information note on the alley of memory of a prominent state and public figure, a legal researcher N.A. Shaikenov, Astana, June 9, 2018.....	198
Information note on the Fifth International Scientific-Practical Conference «Ensuring the Rule of Law: New Opportunities in the context of Global Change», Astana, June 15, 2018.....	202
Information note on the competition of scientific works among young legal scientists of Kazakhstan «Legal IQ».....	205
Information note on the competition of research works among research fellows of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan.....	208
Information note on the Seventh Summer school of law «Social and labour relations with the participation of foreign entities», Saint Petersburg, June 22 - 26, 2018.....	211
Information note on a business trip to Mongolia, Ulaanbator, June 25-30, 2018.....	214
Information note on a business trip to Ukraine, Kyiv, July 1-4, 2018.....	218
Bibliography	
REVIEW on V.A. Kartashkin's monograph "Human rights and the principles of international law in the XXI century". – M.: Publishing house «Норма-Инфра-М», 2018. - 148 p.....	219
Wise thoughts	222

УДК 342.228:81(574)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ЕЛТАҢБАСЫ: СТАНДАРТ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Нұрзада Маханбетұлы Примашев

Қазақстан Республикасының Заңнама институты Лингвистика орталығының бас ғылыми қызметкері, з.ғ.к., доцент; Астана қ., Қазақстан Республикасы;
e-mail: nurzadaprim@mail.ru

Түйін сөздер: стандарт; Мемлекеттік Елтаңба; грамматикалық қателер мен кемшіліктер; қателерді түзету жұмыстары; сапа.

Аннотация. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік рәміздерінің құқықтық мәртебесі Қазақстан Республикасының Конституциясымен, конституциялық заңмен және заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілермен айқындалады. Олардың қатарында стандарттар да бар. «Ұлттық стандарт» мәртебесіндегі «ҚР СТ 989-2014 «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Елтаңбасы. Техникалық шарттар» атаулы стандарттың қазақ және орыс тілдеріндегі мәтіндерінде көптеген тілдік және құқықтық қателер жіберілген.

Мақаланың басты мақсаты қателер мен кемшіліктерді түзету бойынша ұсыныстар беру болып табылады. Аталған стандарттың «Ұлттық» дәрежесіне жетуі үшін тілдік түзету жұмыстарын қажет етеді.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ГЕРБ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: ПРОБЛЕМЫ СТАНДАРТА

Примашев Нурзада Маханбетович

Главный научный сотрудник Центра лингвистики Института законодательства Республики Казахстан, к.ю.н., доцент; г. Астана, Республика Казахстан;
e-mail: nurzadaprim@mail.ru

Ключевые слова: стандарт; Государственный Герб; грамматические ошибки; работы над ошибками; качество.

Аннотация. Правовой статус Государственных символов Республики Казахстан определяется Конституцией Республики Казахстан, конституционным законом и подзаконными нормативными правовыми актами. Среди них есть и стандарты. В тексте на казахском и русском языках стандарта имеющего статус «национальный стандарт» с наименованием «СТ РК 989-2014 «Государственный герб Республики Казахстан. Технические условия» допущено множество правовых и языковых ошибок.

Главная цель статьи заключается в выработке рекомендаций по исправлению ошибок и недостатков стандарта. Названный стандарт, чтобы соответствовать статусу «национальный» требует работ по исправлению допущенных ошибок.

NATIONAL EMBLEM OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: PROBLEMS OF THE STANDARD

Primazhev Nurzada Makhanbetovich

Chief Researcher of the Linguistic Centre of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan; c.l.s.; Astana, Republic of Kazakhstan,
e-mail: nurzadaprim@mail.ru

Keywords: standard; the State Emblem; grammatical errors; work on errors; quality.

Abstract. The legal status of the State symbols of the Republic of Kazakhstan is determined by the Constitution of the Republic of Kazakhstan, the constitutional law and bylaws. There are standards among them. Kazakh and Russian languages text of the standard has the status of «national standard» with the names «ST RK 989-2014 the National Emblem of the Republic of Kazakhstan. Technical conditions» allowed a lot of legal and language mistakes.

The main purpose of the article is to correct mistakes and shortcomings. This standard, in order to comply with the «national standard» status, requires work to correct mistakes.

Кез келген мемлекеттік қызмет қоғам мен мемлекеттің қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыруға бағытталады. Сондықтан мемлекет оларды реттейтін тиісті құқықтық нормативтік актілерді қабылдап, керек кезінде оларды өзгертіп отырады. Ауқымы кең қоғамдық қатынастар мен салалар басым түрде мемлекеттік саясатқа сай, заңнамалық не заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілермен реттеледі. Өз кезегінде нормативтік құқықтық актілердің өздері де бағынатын заңдылықтар болады. Олардың қатарына қоғам мен мемлекеттің тиісті деңгейде дамуы, құқықтық және жалпы мәдениет, философия, логика мен тіл және т.с.с., яғни олардан жоғары тұратын заңдылықтарды жатқызуға болады. Соңғы кездері Қазақстанда басым түрде аталып жүрген - адами капитал мен рухани жаңғыру факторларын да осылардың қатарына енгізуге болады.

Осындай абзацтық кіріспенің қажеттілігі мақала объектісінің маңыздылығымен және оның ұдайы өзектілігімен айқындалады. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздеріне қатысты қоғамдық қатынастар Қазақстан Республикасының Конституциясымен, тиісті конституциялық заңмен және заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілермен реттелетіні белгілі. Олардың қатарына түрлі техникалық стандарттар да жатады.

Әрбір нормативтік құқықтық актінің қоғамдық қатынастарды тиісті дәрежеде реттеуі үшін оның өзі сапалы әзірленген болуы қажет. Осы мақаланың «ҚР СТ 989-2014 «Қазақстан Республикасының мемлекеттік елтаңбасы. Техникалық шарттар» (бұдан әрі - Стандарт)¹ атауындағы Мемлекеттік Елтаңба стандартына арналуы тегін емес. Стандарттың қазақ және орыс тілдерінде нұсқаларында тілдік және құқықтық мәселелер кездеседі. Сондықтан мақаланың мақсаты стандарттағы кемшіліктердің басын ашып көрсетіп, оларды түзету бойынша ұсыныстар беру болып табылады.

Аталған Стандарт қолданысқа 2017 жылғы 1 шілдеде енгізілген. 2014 жылы бекітілген бұл құжат бойынша үш жылдай уақыт Мемлекеттік Елтаңбаға қатысты үгіт-насихат, ұйымдастыру жұмыстарын жүргізу үшін пайымдалған болуы керек.

Қазіргі уақытта қазақстандық тәжірибе үшін мәні мен мағынасы артып келе жатқан құқықтық-лингвистикалық талдаудың кез келген ресми құжаттың тілдік сапасын тексеруге мүмкіндігі мол. Осы мақаланы дайындау барысында Стандарттың екі тілдегі мәтіні де талданды. Екеуінде де көптеген мәселелі тұстар анықталды. Оларда тілдік

те, құқықтық та кемшіліктерге жол беріліпті. Мысалы, «АқБастауKZ» ЖШС және Техникалық реттеу және метрология комитеті Төрағасының 2014 жылғы 14 наурыздағы №36-од бұйрығымен бекітілген жұмыс тобы» деген тіркеске «Қазақстан Республикасының Инвестициялар және даму министрлігі» деген атау жетіспейді. Аталған ведомство осы министрліктің құрылымдық бірлігі болып табылады. Сонымен қатар, мемлекеттік органдарда іс-қағаздарын жүргізу тәжірибесіне сәйкес «Төрағасының» деген сөздің бас әріппен басталуы мәселелі (бұл ведомстволық лауазым бас әріппен жазылуы талап етілетін лауазымдар тізімінде кездестірілмеді. Негізгі қазақстандық тәжірибе бойынша мемлекеттік органның бірінші басшысының – төрағаның – бас әріппен жазылуы тиіс лауазымдар саны шектеулі).

Стандарттағы «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік рәміздер туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 04.06. №258-ІІ конституциялық заңының (мәтінде 2 рет!), «Техникалық реттеу туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 қарашадағы №603 заңының» деген тіркестегі Конституциялық заңның атауы ресми атауға және екі заңның да ресімделуі талаптарға сәйкес емес.

5-тармақтың бірінші абзацындағы «ҚР СТ 989-2008 «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Елтаңбасы. Нысаны, өлшемдері және техникалық талаптар» орнына енгізілді» деген сөйлемде «талаптар» орнына» деген сөздердің арасына келесі абзацтағы «ұлттық стандартының» деген тіркесті қосып нақтылағанда, қазақ тілінің грамматикасына сай болар еді.

«ҚАЙТА БАСЫЛЫМ ҚР СТ 989-2014 «Қазақстан Республикасының мемлекеттік елтаңбасы. Техникалық шарттар» түзетумен (САС №12-2015, САС №6-2016)» деген сөйлем Стандарттың орыс тіліндегі нұскасында жоқ болып шықты. Сонымен қатар, осындағы «мемлекеттік елтаңбасы» деген атау/тіркес те түзетуді қажет етеді. Мақаланың алдыңғы абзацындағы үйлесімдік мәселесі осы сөйлемге де қатысты.

Негізгі мәтінге қосымша түрде курсивпен берілген абзацтағы «Стандарттау жөніндегі нормативтік құжаттар» деген атауға «Қазақстан Республикасының» деген тіркесті қосу қажет, өйткені орыс тіліндегі нұсқада «Нормативные документы по стандартизации Республики Казахстан» делінген (осы атауға да нақтылық жетіспейтін сияқты, сондықтан ол «Нормативные документы Республики

¹Қазақстан Республикасының Стандарты ҚР СТ 989-2014 «Қазақстан Республикасының мемлекеттік елтаңбасы. Техникалық шарттар // <https://www.mod.gov.kz>. (Қаралған күні 15.03.2018)

Казахстан по стандартизации» деп аталса қалай болады екен?). Сонымен қатар, сілтеме жасалған «ақпараттық көрсеткіш» белгісіз себептермен «ақпараттық көрсеткіштерге» айналып кеткен. Келесі «Сондай-ақ мәтін өзгерістер мен түзетулер ай сайын басылатын «Ұлттық стандарттар» ақпараттық көрсеткішінде жария етіледі» деген тіркесте аударма қатеге жол берілген.

Стандарттың 1-бетіндегі «Осы стандарттың талаптары осы стандарт қолданысқа енгенге дейін дайындалған Мемлекеттік Елтаңбаға таралмайды» деген мысал 2014 жылға дейін Мемлекеттік Елтаңбаның бір ғана данасы дайындалған деген ақпаратқа тұрарлық.

Осы беттегі қосымша ақпарат сипатындағы және курсивте ресімделген абзацтағы «Егер сілтемелік құжат ауыстырылса (өзгертілсе), онда осы стандартты пайдалану кезінде ауыстырылған (өзгертілген) құжатты басшылыққа алу тиіс» деген сөйлемдегі «тиіс» деген сөз тәуелденуді нақтылауы керек. Осы сөз «қажет» сөзімен ауыстырылса, мәселе шешілер еді.

Стандартта ресмилік мәртебесіне сай ресімделген «Мемлекеттік Елтаңба» деген нұсқамен қатар «Елтаңба» және «Мемлекеттік елтаңба» деген қате нұсқалар кездеседі.

Стандарттағы тілдік кемшіліктердің басымы көпшілігі аудармаға байланысты. Кейбір сөйлемдер мүлдем түсініксіз. Мысалы, «Жақын жатқандарымен ені, ұзындығы және/немесе шеңбер шеттері, тік және/не көлбеу беттері бойынша шектеледі», «Пропорционал шамалардың өзгермейтін қатынасы бір шаманың бір бірлікке қанша бірлік келетіндігін көрсетеді», «Тік жазықтардың құйма көлбеулері, бірақ жоғарғы немесе төменгі жазық шекарасына қатысты 1,5° артық емес рұқсат етіледі», «Мемлекеттік Елтаңбаның бір түсті контурлық сызықтарымен орындалған бейнесі», «Көзбен шолып айқындалатындарға жол берілмейді: басып шығарылатын элементтердің шеттеріне бояуды езу, басылмаған және басып шығарылмаған, бейне элементтерін бұрмалау, сондай-ақ шайылатын және үгітілетін», «Нәтижелерді өрнектеу: түстегі айырмашылықты бағалауды бес ұпайлық шкаламен жүргізеді» («Нәтижелерді өрнектеу» сөзінің аудармалық, ал «жүргізеді» деген сөздің үйлесімдік қателері бар сияқты), «CIELab жүйенің халықаралық бірліктеріндегі айырмашылықтардың колориметриялық көрсеткіштер», «Бояу дәрежесін және рең өзгерісін бағалау үшін 1-2 сәндеріне жол беріледі», «Түс және бедер үлгісіндегі жекелеген түстер арасындағы айырмашылықтардың колориметриялық көрсеткіштер жекелеген түстер арасындағы тираж ішіндегі әртүрлі реңділік $\Delta E \leq 7$ сәйкес келуге тиіс», «Өлшемдерді 0,1 мм артық емес қателігі бар өлшеу

аспабымен анықтайды», «Мемлекеттік Елтаңбаны ауыстыру және жою [8] сәйкес жүргізіледі» (орыс тіліндегі нұсқада да осылай қате ресімделген. Мұндай сілтеме құқықтық та, тілдік те, ғылыми да қате болып табылады), «Мемлекеттік Елтаңбасы қазақ халқының тарихын, мәдениетін, гуманистік дәстүрлерін және руханилығын, жайдарлығын, бостандық сүйгіштігін және ажзүректілігін білдіреді», «Қазақстан Республикасы Мемлекеттік Елтаңбасы бейнесінің негізі үшін қазақ киіз үйінің символдық бейнесі қабылданды», «Қазіргі Қазақстан аумағын мекендеген қола дәуірінен кейін графикалық ұғымы «таңба» деп аталған ерекше символ-тотем арқылы өздерін танытқанына тарих куәлік етіп отыр» («халық» сөзі қалып кеткен?), «Мемлекеттік елтаңбаның негізгі геральдикалық элементі – көгілдір түс аясындағы киіз үй бөліктерін «Шаңырақ» («елтаңба» сөзі бас әріппен жазылуы тиіс. – Н.П.), «Кереге» және «Босаға» бейнесі болып табылады», «Шаңырақтың» орталық бөлігінен күн сәулесі түрінде «желбау» элементімен орналас отырып, екеуінің бірінде бейнеленбеген олардың арасында 5° бұрышы бар саны 72 дана «уық» тарайды», «Босаға» - бұл киіз үйдің алдыңғы шығу бөлігі. Мемлекеттік Елтаңбада шығыңқы элементтері бар төменгі бөлікке орналасқан», «ҚАЗАҚСТАН» сөзі «босаға» орталық бөлігінде орналасқан», «Арқар мүйізі» - «Қазақстан» сөзінің екі жағынан композициялық орналасқан», «Мемлекеттік Елтаңбаның «Үлкен буын», «Үлкен масақ», «Ортаншы буын», «Ортаншы масақ», «Кіші буын», «Кіші масақ» элементтері «Тұлпарлар» (Аңыздағы қанатты тұлпарлар) элементтер тұтас композицияны құрайды» (мәтін бойы Стандарт редакциясы сақталған. – Н.П.), «Жұлдыздың, «шаңырақтың», «уықтардың», «тұлпардың» сондай-ақ «Қазақстан» деген жазу алтын түспен орындалған», «Тұлпарлар – Мемлекеттік елтаңбадағы өзекті геральдикалық элемент болып табылады», «Елтаңбада қолданылған негізгі түс – алтынның түсі», «3.3 суреті – 30 мм кем диаметр» (библиографиялық және ғылыми жұмыстар стандарттарына сәйкес кез келген әдебиет тізімінде «з», «й», «о» әріптері қолданылмайды, сондықтан «3 қосымшасы» не «3.3 суреті» деген атауларды қате деуге болады) деген сөйлемдер аудармалық пысықтау мен қазақ тілінің грамматикасына сай ресімдеуді қажет етеді.

Орыс тіліндегі мәтіндегі «Пространства, ограниченные данными линиями не должны заполняться цветом и должны сохранять цвет бумаги либо иного носителя, на которой помещено изображение Государственного Герба» деген сөйлемнің «осы сызықтармен шектелген кеңістік түспен толтырылмауға тиіс және қағаз не болмаса Мемлекеттік Елтаңба бейнесі орналастырылған басқа тасушы түсі

сақталуға тиіс» және «осы сызықтармен шектелген кеңістік түспен толтырылмауға тиіс және Мемлекеттік Елтаңба бейнесі орналастырылған қағаз не болмаса басқа тасушы түсі сақталуға тиіс» деген азғана айырмашылықты екі нұсқасы бар.

«Көлемді құрылым және олардың арасындағы арақашықтық кезінде элементтердің сызықтық өлшемдері үшін мынадай ауытқуларға жол беріледі:

1 мм-ден 10 мм дейін – 10%; 10 мм-ден 50 мм дейін – 3%; 50 мм-ден 250 мм дейін – 1%; 250 мм-ден 500 мм дейін – 0,7%; 50 мм-ден және жоғары – 0,5%» деген сөйлем орыс тіліндегі мәтінде басқаша ресімделген.

Стандарттағы «сынау әдістері» мен «сынақ әдістері», «жазба белгі» мен «Жазба-белгі», «кима конус» пен «қиық конус» сияқты сөздердің де қолданылуы Стандартқа бірізділіктің жетіспейтіндігін көрсетеді. «Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Техникалық реттеу және метрология комитеті» (Мемстандарт) мен «Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігі Техникалық реттеу және метрология комитеті» деген атауларды бірінші нұсқа негізінде біріздендірген дұрыс.

Стандарттың Д қосымшасында да көптеген қателіктер жіберілген. Қосымша атауының өзінде орыс тіліндегі нұсқада бар «(D-500 mm)» деген көрсеткіш түсіп қалған. Қосымшадағы сөйлемдердің көбісіне үйлесімділік жетіспейді. Мысалы, «Уықтар» - Мемлекеттік Елтаңбасы негізінің бетіне уықтардың орналасуы», «Кереге» - Мемлекеттік Елтаңба конусы бетіне «кереге» орналасуы», «Шаңырақ», «Бес бұрышты жұлдыз (Пятиконечная звезда)», «Желбау – «шаңырақ» осіне қатысты Мемлекеттік Елтаңба конусы бетіне «желбау» орналасуы», «Басқұр» - «шаңырақ» осіне қатысты Мемлекеттік Елтаңба конусы бетіне «басқұр» орналасуы», «Аттың басы» (Голова коня) – «шаңырақ» осіне қатысты Мемлекеттік Елтаңба конусы бетіне аңыздағы аттың басы орналасуы», «Тұлпардың мүйізі» (Аңыздағы ат мүйізі) - аңыздағы тұлпар мүйізінің негізгі элементтерінің атауы», «Тұлпардың мүйізі» (Аңыздағы ат мүйізі) - «шаңырақ» осіне қатысты Мемлекеттік Елтаңба конусы бетіне аңыздағы ат мүйізінің орналасуы», «Омыртқа» - «шаңырақ» осіне қатысты Мемлекеттік Елтаңба конусы бетіне «Омыртқа» орналасуы» сияқты сөйлемдерді дұрыс аудару мен үйлесімдік заңдарына сай ету қажет.

Стандартта тілдік жағынан күрделі болып табылмайтын «барельЕф», «Тексутарынн», «көпішіктерді», «белгілінеді», «Елтаңбның», «тараза», «егінің», «мәдениетінғ», «қиік», «Кошқар», «парак» және т.с.с. қате сөздер жіберілген. Ал «41 элементтердің» деген тіркес қазақ тілінің грамматикасына сай емес!

Сонымен қатар, «бұлдыр», «арақашықтар», «остілік» сияқты сөздерді мәнмәтінге қарап қана түсінуге болады, ал «түстік түске көшуін» сияқты тіркестерді жорамалдауға болады, бірақ түсіну мүмкін емес!

Стандарттың қателік мәселелері «Библиография» бөлігінде де орын алған. «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Елтаңбасын, Мемлекеттік Туын және Мемлекеттік Әнұранын орналастыру ережелері туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 2 қазандағы №873 қаулысы» деген нормативтік құқықтық акт жоқ! Онда көрсетілген дереккөздер дұрыс ресімделмеген. «Мемлекеттік стандарттарға сәйкес келмейтін Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туын, Мемлекеттік Елтаңбасын ауыстыру және жою ережесін бекіту туралы» деген дереккөз деректері нақтылауды керек етеді.

Стандарттың орыс тіліндегі нұсқасында да біраз қателер жіберілген. Олардың басым көпшілігі Мемлекеттік Елтаңбаның сызбаларында орын алған. Мысалы, сызбалардың қызметтік сөйлемдеріндегі «аксоинетрия», «аксонометрия», «Пасположение», «усеченого», «надпись «Казахстан» (!?), «Шаңырақ тыңтөбесі», «Шаңырақтың тоғын белгісі» және т.с.с. қателер Стандарттың орыс тіліндегісінің де сапасыз әзірленгенін көрсетеді.

Жоғарыда көрсетілгендермен қатар, ресми түрде Стандартқа қосымша ретінде берілген «ПОПРАВКА/ТҮЗЕТУ» парағын (реттік нөмірі мәселелі) да оң бағалауға болмайды. Оның қазақ тіліндегі нұсқасындағы кестеде «Басылғаны» деген бағанада «Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігі Техникалық реттеу және метрология комитеті Төрағасының 2015 жылғы 14 тамыздағы №158-од бұйрығымен БЕКІТІЛІП ҚОЛДАНЫСҚА ЕНГІЗІЛДІ», ал орыс тіліндегісінде «УТВЕРЖДЕН И ВВЕДЕН В ДЕЙСТВИЕ Приказом Председателя Комитета технического регулирования и метрологии Министерства промышленности и новых технологии Республики Казахстан №158-од от 14 августа 2015 года» делінген.

Стандарт бойынша оған қажет түзетулерді 2021 жылы енгізу көзделген. Бірақ сапасы төмен Стандартты төрт жыл бойы басшылыққа алуға болмайтындықтан, оның жаңа сапалы нұсқасын бекіту ұсынылады.

Мемлекеттік Елтаңбаның заңнамада тиісті мәртебесін дұрыс ресімдеу мен қолданыстағы заңнама талаптарын дұрыс орындау мәселелері бірдей өзекті болып табылады. Сондықтан Конституциядан бастап жергілікті нормативтік құқықтық актілерге дейін Мемлекеттік рәміздерге қатысты нормаларды сапалы ресімдеу қажет. Осыған орай, қолданыстағы Қазақстан Республикасының 1995 жылғы Конституциясының² өзінде орын алып

отырған мысалдардың бірін келтіруге болады. Қазақстан Республикасы Конституциясының 54-бабы 1-тармағының 4) тармақшасында бекітілген «мемлекеттік наградаларды тағайындайды, Республиканың құрметті, әскери және өзге де атақтарын, сыныптық шендерін, дипломатиялық дәрежелерін белгілейді, Республиканың мемлекеттік рәміздерін айқындайды» деген құзыреттерді Мемлекеттік рәміздердің саяси және құқықтық мәртебесіне орай, «Республиканың Мемлекеттік рәміздерін айқындайды, мемлекеттік наградаларды тағайындайды, Республиканың құрметті, әскери және өзге де атақтарын, сыныптық шендерін, дипломатиялық дәрежелерін белгілейді» деген жаңа редакциясын бекіту ұсынылады. Сонда Республиканың Мемлекеттік рәміздерінің мемлекеттік, құқықтық және ең бастысы, әлеуметтік дәрежесі арта түсер еді. Олай етілмесе, Мемлекеттік рәміздердің

бұқаралық мәртебесі де, мәні де жеке сипаттағы құрметті, әскери және өзге де атақтар, сыныптық шендер мен дипломатиялық дәрежелерден төмен күйінде қала береді.

Сонымен мақаланың қорытындысын «Стандарттың өзі Стандарт болуы қажет» деп шығаруға болады. Стандарт сапасыз болса, ол реттейтін сала да сапасыз болады. Бұл белгілі - аксиома. Сондықтан Стандартты көзделген 2021 жылды күтпей, қазір түзету қажет. Сонда ғана Мемлекеттік Елтаңбаның мемлекеттік және құқықтық мәртебесін қамтамасыз етуге болады. Саяси мәртебе де осылай болады. Олай етілмесе, осы Мемлекеттік Елтаңба стандарты сияқты кез келген Ұлттық стандарт сапасыз құжаттардың бірі болып қала береді. Оны ешкім сұрамайды, ешкімге де керегі жоқ болады. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік рәміздерінің тарихы мен оларды қолдану тәжірибесі оған куә.

ӘОЖ 81'1:323 (574)

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ АЯСЫНДАҒЫ ТІЛДІҢ РӨЛІ (Ана тілін сыйламаған сыйламайды халқын да)

Назым Наурызбайқызы Исақ

Қазақстан Республикасы Заңнама институты Лингвистика

орталығы аударма секторының кіші ғылыми қызметкері,

Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: n.isak@adilet.gov.kz, nazka_20.05.94@mail.ru

Түйін сөздер: Елбасы; Жолдау; мәңгілік ел; тәуелсіздік; латын графикасы.

Аннотация. Тұғыры биік, асқақ арманы шарықтаған елде дүниеге келу әрбір қаны қазақ деп аққан, жүрегі елім деп соққан азамат арманының бір бөлігінің орындалғаны анық.

Тәуелсіздік алғалы бері қазақ елі әлемдік деңгейге шығып, фестивальдарда, олимпиадаларда, көрмелерде, мерекелік кештерде төбе көрсетіп, қандастарымыз елге жүлделі оралуда. Бұл егеменді тәуелсіз еліміздің айғағы.

Білім жүйесінде айтарлықтай тың өзгерістер енгізіліп, Мемлекет басшысының қолдауымен «Болашақ» бағдарламасы жүзеге асырылды. Мыңдаған студенттер өз білімдерін өзге елде шыңдап, біліктілігін арттырып, шетел студенттерімен тәжірибе алмасып, елге өз еңбектерін сіңіруде.

Оқу орындарында білім жүйесі жаңартылып, әлемдік деңгейдегі практика қолға алынды. «Цифрлық Қазақстан» жобасы аясында электрондық оқу бағдарламасымен қатар электрондық кітапхана енгізілді. Барлық жастағы азаматтар кез келген білім жүйесінің түрімен таңыса, оқуын жалғастыра алады.

Біз Тәуелсіздіктің 25 жылдығын артта қалдырған егеменді елміз. Елбасымыз жыл сайынғы жолдауында халықтың жағдайын жақсарту мәселесін ұмытқан емес.

Мемлекет басшысы «Рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында латын графикасына ауысу туралы бастамасын айтқалы бері қоғамда әртүрлі пікірталас орын алды. Бұл тарихи шешім – ресми жаңа бетбұрыс кезеңіне жол тапты. Халықаралық тәжірибе ескеріліп, тіліміз төл дыбыстарымызға негізделіп, жаңа әліпбимен қазақи тілдің табиғи ерекшеліктеріне бағындыру сынды күрделі мәселелер күтілуде.

²Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясы // «Әділет» АҚЖ. (Қаралған күні 18.03.2018)